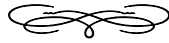

עשר שאלות לעשרת ימי תשובה

סא"ל (מיל") הרב מנחם מנשה
מנהל מחלקת הכשרות

בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח – על התבואה, בעצרת – על פירות האילן, בראש השנה – כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון, שנאמר: "היוצר יחד ליבם, המבין אל כל מעשיהם".

על פירוש המילים "כבני מרון", מובאים כמה כיוונים. האם כמעלות בית חורון, האם כבני אמריא – ככבשים הנספרים לקראת מעשר, או כחיילותיו של בית דוד. לפי כל הפירושים, באים חכמי המשנה להציב בפנינו תמרור המכוון את דרכינו לקראת השנה החדשה, שהרי ביום זה נפתח ספר הזיכרונות ובו מובאות בקשותינו הרבות לחיים טובים, פרנסה, בריאות וכו'.

וכל אחד ואחד מאיתנו, לפי הכנתו בימים שלפני – יוכל לעמוד במדרגה גבוהה יותר כשעומד לפני ספר החיים, וכמאמר חז"ל: בינוניים – תלויים ועומדים עד יום הכיפורים. ולעולם יחזיק אדם עצמו בינוני – כך, שמפתיחת הדין ועד לחתימה, עוברים עלינו אותם עשרת ימים של ימי תשובה, ובימים אלו ראוי לנו לשאול עצמנו כיצד להגיע לחתימה טובה.

אבקש לקחת ללימוד את המעשה המובא בתלמוד, וממנו לשאוב חכמה, לקחת כלים לחיי היום ויום ולהתייצב כחיילותיו של בית דוד ולדרוש: "כתבנו לחיים".

אומרת הגמרא במסכת תמיד :

עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב:

אמר להן, מן השמיים לארץ רחוק או ממזרח למערב (מה מרחק גדול יותר – מן השמיים לארץ או ממזרח למערב)? אמרו לו, ממזרח למערב, שהרי חמה במזרח – הכל מסתכלין בה, חמה במערב – הכל מסתכלין בה, חמה באמצע הרקיע – אין הכל מסתכלין בה (ואולם, מביאה הגמרא שלדעת חכמים, המרחק שווה בשווה בין כל הצדדים). אמר להן, שמיים נבראו תחילה או

הארץ? אמרו, שמיים נבראו תחילה, שנאמר: "בראשית ברא אלהים את השמיים ואת הארץ".

אמר להן, אור נברא תחילה או חושך? אמרו לו, לזה אין לנו תשובה (אמנם יש להם תשובה, אבל חששו שישאל הלאה מה למעלה ומה למטה, וזקני הנגב ביקשו להימנע מלעסוק בנושאים אלו. כן, בהחלט יש נושאים שלא צריך להיכנס אליהם, אם אינו מוכן כראוי להתעסק בהם. וכבר למדונו חז"ל שאין לעסוק בקבלה לפני גיל 40, ומי שאינו מלא בש"ס ופוסקים אינו מתאים לעיסוק זה).

אמר להן, מיהו הנקרא חכם? אמרו לו, הרואה את הנולד. אמר להן, מיהו הנקרא גיבור? אמרו לו, הכובש את יצרו. אמר להן, מיהו הנקרא עשיר? אמרו לו, השמח בחלקו. אמר להן, מה יעשה אדם ויחיה? אמרו לו, ימית את עצמו. מה יעשה אדם וימות? יחיה את עצמו. אמר להן, מה יעשה אדם להיות מקובל על הבריות? אמרו לו, יתרחק מהמלכות ומהרשויות. אמר להם, לי יש עצה טובה משלכם, יאהב את המלכות ואת השלטונות ובכך יוכל לעשות טובות לבני אדם, וימצא חן בעיניהם. אמר להם, היכן עדיף לאדם לגור, בים או ביבשה? אמרו לו, ביבשה נאה לגור, שהרי כל יורדי הים אין דעתם מתיישבת עד שעולים ליבשה. אמר להם, מי מכם החכם ביותר? אמרו לו, כולנו שווים בחכמה, שהרי השבנו לך יחד את כל התשובות.

אמר להם, ומדוע אינכם מתחתנים עימנו או לפחות אוכלים ושותים איתנו? הרי אנחנו המלכות! אמרו לו, המלכות הזו היא זמנית, והיא ניצחונו של השטן. אמר להם אלכסנדר, כיצד אתם מעיזים לדבר מולי וכנגד המלכות? הרי בידי להרוג אתכם! אמרו לו, המלך לא מפר הבטחתו, ואתה הבטחתנו שנוכל לדבר ולומר את הדברים בחופשיות. מיד הלבישם בלבושי ארגמן ומלבושי מלכות על צווארם.

בהמשך הגמרא, מבקש אלכסנדר עצה מהחכמים כיצד יוכל להגיע מעבר להרי החושך, ומשם הוא מגיע לשער גן עדן ולומד בעצמו את תכלית חיי האדם בעולמו (מומלץ לעיין במקור).

עד כאן מובא תוכן הגמרא בתרגום לשפתנו, כדי להבין את הויכוח של אלכסנדר וזקני הדרום.

אולם, מעבר לתוכן השאלות כפשוטן, טמון בהם חומר למחשבה על התנהלות חיינו במהלך השנה, ואם לקראת עשרת ימי תשובה נלמד את עשרת הדברים שנשאלו, נוכל לשאוב מהם מטלה לכל יום – מראש השנה של בריאת העולם (לפי דעה אחת בגמרא) שבו נבראו שמיים וארץ, מזרח ומערב, ועד ליוה"כ שבו אנו מבקשים מהקב"ה: מלך לא מפר הבטחות, ואתה הבטחתנו "שובו אלי ואשובה אליכם". ובין הימים הגדולים האלה, ישנם את "ימי האמצע", החולין, שבהם אדם עסוק בעסקי החול ובעבודת כפיו, ובימים אלו שואל את עצמו – מיהו חכם? מיהו גיבור? מיהו עשיר? – שהרי שלושתם תכונות הנדרשות ע"י כל אדם, והם הם המדד להצלחה בעיני בני אדם או להיות "נקרא" מצליח, ואלה השאלות שנשאלו זקני הדרום.

ייתכן כי אלכסנדר מוקדון – שהיה חכם, עשיר וגיבור – ציפה לתשובה אחרת. מיהו חכם? אתה אדוני המלך, ומי גיבור גדול ממך שכבש את העולם ומושל בכיפה? ועשיר – האם יש עשיר ממך?

ואילו זקני הדרום אינם משיבים לו בלשונו, אלא ההיפך הוא הנכון, ולא בדיוק ראייתך את העולם היא הנכונה.

תפיסת העולם – כי חכם הוא מי שיודע יותר מכל אדם, וכשישאלו בפני כיתה מי החכם מכולם – יצביעו כולם על אותו תלמיד המחונן והמוכשר שהם מכירים. גיבור הוא מי שחזק יותר מכל אדם, ובודאי שנצביע על זה הנושא על חזהו את מספר המדליות הגדול מכולם. ועשיר הוא מי שיש לו יותר מכל אדם, וההוכחה היא בוודאי חשבון הבנק שלו, או כמות הנכסים שברשותו. זו תפיסת חכמי אומות העולם. ואילו חכמי ישראל משיבים לו הפוך ממחשבתו. הסתכלות זו ביקשו זקני הדרום ללמד לאלכסנדר ולנו, ולכן הוכנסו הדברים לתלמוד הבבלי שנלמד מהם לדורי דורות. אל תרומם את עצמך על גבם וחשובנם של אחרים, אל תמדוד מעלתך כנגד מעלתם של אחרים, אלא העצם את עצמך מכווץ, והיא מעלת החכם, הגיבור והעשיר.

וכך מביא התנא באבות: "בן זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מכל אדם, איזהו גיבור? הכובש את יצרו, איזהו עשיר? השמח בחלקו".

וכך נאמר על שלמה המלך, החכם מכל אדם, "ויחכם מכל האדם" – לא שהיה חכם יותר מכולם, אלא שחכמתו באה לו שלמד מכל אדם, ומכל אחד ידע מה יש ללמוד – באשר הוא – והיא גדולת החכם.

כשנשאל את השאלות הנ"ל את עצמנו, נמצא בהם משמעות רחבה ועמוקה יותר.

השאלה התמידית העומדת מול אדם המנסה להשפיע על חברו דרך שמירת מצוות – האם במקביל לדרכו עליו להתחיל לקיים מצוות, או שמא הפסוק "סור מרע" ורק אח"כ "עשה טוב", הוא המראה את הדרך? כשהרגלו של אדם נהפך לטבע, קשה להסירו ולנתקו ניתוק גמור, ועלול אתה לאבד הכל בבחינת "תפסת מרובה – לא תפסת!"

אמרו לו, המרחק בין שמיים לארץ והמרחק ממזרח למערב שווה, ולא חשוב הסדר, חשובה הדרך, גם אם אינך יכול לבטל את כל מעשיך הקודמים – התחל בקיום מצוות למרות הכל, ו"אחרי הפעולות נמשכים הלבבות".

ואם תשאל, באיזה סוג מצוות להתעסק ולהשקיע את כוחי, האם במצוות הקשורות לארץ – שבין אדם לחברו, או שמא במצוות שמיים – שבין אדם למקום? ומה נברא תחילה?

אמרו לו, שמיים נבראו – יודעים חכמים את נפש האדם ואת הקשיים בהם נמצא. להיטיב פתאום עם חברו, למחול, לסלוח, על שפגעו בו במהלך השנה כולה, על הנזקים שנגרמו על ידם – ועכשיו, פתאום לסלוח? למחול? הכיצד?!

ועל זאת מציעים התחל בשמיים – "שמיים נבראו תחילה" – וכשאתם מקיים רצונו של מקום, ועושה מעשיו ל"שם שמיים", וכשמתחיל לברוא את ה"שמיים" שלו, יוכל בוודאי לברוא את ה"ארץ" – הכוללת את ה"ארציות" של האדם ולרומם אותה כלפי שמיים.

כשנתבונן, נראה כי למהלך השאלות, יש סדר בעל משמעות, הבא לבנות בניינו של אדם, בצעדים מדודים, אך יציבים וקבועים.

בפתחה של שנה חדשה, מקבלים אנו עשרה ימים בהם "המלך בשדה". ימים בהם השמיים והארץ "קרובים יותר" מאשר מזרח ומערב, שבימים אלו "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", ובכל יום שואל אותנו שאלה אחת, שהיא בחינת "מדרגה" אחת לעלות בה. אנחנו מצידנו צריכים לתת את התשובות והפתרונות כיצד אנחנו מאירים יותר משאנו מחשיכים, כיצד מקובלים אנו על הבריות ומאיהיבים את ה"מלכות" על הבריות, וכיצד חיים אנו על "יבשה", שהקרקע מוצקה תחת רגלינו

והדרך בטוחה וקבועה, ולא "מהלכים" על גלי הים הנתונים לטלטלה וגאות ושפל – לפי מצב רוחו של האדם.

בעבודה רצופה ועקבית יום אחר יום, שלב אחר שלב – אפשר להגיע גם מעבר להרי החושך ואפילו עד שערי גן עדן.